

НЕКРОЛОГ

ПАМ'ЯТІ ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРОВИЧА ШЕКУНА

27 листопада 2020 р. пішов у засвіти відомий чернігівський археолог, музейник та краєзнавець Олександр Володимирович Шекун.

Він народився у Чернігові 19 січня 1935 р. Його родовід глибоко закоріненний у товщі століть і безпосередньо пов'язаний із Чернігово-Сіверщиною. Дід О. Шекуна по батькові Порфирій Сидорович (1884–1964) походив із селян, мешкав у с. Кладьківці й викладав у місцевій школі. Там само учителювала й бабуся Олена Василівна (1883–1956), яка належала до відомої дворянської родини Савицьких і мала в Кладьківці великий будинок та 25 десятин землі. Батько О. Шекуна Володимир Порфирович (1911–1947) одержав вищу сільськогосподарську освіту й працював агрономом. Мати – Ніна Борисівна (у дівоцтві Владимирська) (1911–1967) – закінчила Чернігівський інститут соціального виховання і працювала економістом в установах Чернігова. Її батько Борис Миколайович (1888–1969) також працював економістом, а мати Марія Михайлівна (у дівоцтві Матушевич) (1878–1965), дочка священника з Новгород-Сіверського, була домогосподаркою. Їм належала садиба в районі П'яти кутів, де й мешкали декілька поколінь родини Шекунів–Владимирських. Двоюрідним братом Борису Миколайовичу Владимирському доводився видатний український учений-мовознавець Всеволод Михайлович Ганцов (1892–1979), репресований у 1929 р. у справі «Спілки визволення України». Після повернення із заслання він оселився у Чернігові й підтримував близькі взаємини зі своєю ріднею.

У цьому затишному куточку старого Чернігова пройшло дитинство О. Шекуна, обпалене війною. У 1952 р. О. Шекун закінчив середню школу № 1 і вступив до Ленінградської лісотехнічної академії. Проте внаслідок конфлікту з адмі-

ністрацією він залишив вуз і протягом 1955–1957 рр. перебував на військовій службі на далекій Камчатці. За цей час Чернігів зазнав значних змін: у місті розпочалося будівництво великого промислового підприємства – Чернігівського заводу синтетичного волокна, який потребував кваліфікованих фахівців. Зрештою, це й зумовило вибір професії – у 1959 р. О. Шекун вступив до Київського технікуму легкої промисловості, після закінчення якого в 1962 р. одержав диплом техника-технолога штучних волокон. Відтоді впродовж 16 років він працював майстром, начальником зміни на цьому унікальному підприємстві.

За умов «відлиги» на початку 60-х рр. ХХ ст. в Україні зародився масовий рух, спрямований на збереження і вивчення історико-культурної спадщини, причому активну участь у ньому брали не тільки гуманітарії, а й представники інженерно-технічної інтелігенції. Не залишився осторонь цієї справи й О. Шекун – саме тоді він серйозно захопився археологією, яка стала його справжнім покликанням. Відтак О. Шекун увійшов до складу спелео-археологічної секції Чернігівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, яка в 1974 р. розгорнула систематичні археологічні дослідження на території Чернігівщини, а в 1977 р. очолив цей громадський науковий осередок. Усе це зрештою цілком логічно привело «технаря» О. Шекуна до Чернігівського обласного історичного музею, у якому він упродовж 1980–1998 рр. працював на посадах наукового співробітника, а згодом завідувача сектора археологічних пам'яток. Надалі з 1998 р. і до виходу на пенсію у 2003 р. О. Шекун працював в Обласній інспекції по охороні пам'яток історії та культури. Брак спеціального вишколу він компенсував наполегливою самоосвітою, вивчав наукову літературу, знайомився з досвідом фахівців і поступово здобув авторитет блискучого «польовика», здатного «впоратися» з будь-якою археологічною пам'яткою.

До кола наукових інтересів О. Шекуна належали пам'ятки практично всіх археологічних епох, але впевнено відзначаємо його тяжіння до вивчення давньоруських старожитностей. Усі матеріали археологічних розвідок і розкопок, а також артефакти, які приносили до археолога школярі та місцеві жителі, згодом були передані ним до фондів Чернігівського історичного музею. Він знав кожний куточок рідного краю. Так, студії у межах річки Дніпра та Десни дозволили О. Шекуну картографувати 312 пам'яток давньоруської доби, у тому числі 21 городище, 193 селища, 92 кургани й 6 ґрунтових могильників.

Значною подією стало відкриття О. Шекуном у 1976 р. давньоруського селища Ліскове, розташованого на північ від Чернігова біля с. Малий Листвен. Селище другої половини ІХ – першої половини ХІІІ ст. лежить у верхів'ях р. Білосус, на обох її берегах. Протягом 16 польових сезонів (1977–1992 рр.) під керівництвом О. Шекуна було розкопано понад 13 тис. кв. м і виявлено елементи планування селища, садибну забудову, а також ґрунтовий могильник ХІІ ст.

Чимало зробив О. Шекун і для вивчення курганних старожитностей Х–ХІІ ст. Він провів розкопки курганних некрополів біля сіл Звеничів, Вороб'йове, Товстоліси, Красковське, Галків, Клонів, Незаможне, Смолигівка, Шестовиця, а також літописного Сновська (сучасний Седнів).

Значне місце в діяльності О. Шекуна займали дослідження стародавнього Чернігова, у тому числі ґрунтового некрополя на розі вулиць Куйбишева (нині Магістратської) та Комсомольської (нині Ремісничої) у 1988 р., де були досліджені 219 поховань кінця Х – початку ХІІІ ст.

На початку 80-х рр. ХХ ст. О. Шекун звернувся до вивчення Чернігівського дитинця та його посадів. Так, у 1982 р. він уперше зафіксував залишки стародавніх оборонних споруд, що за доби Київської Русі захищали територію Подолу, у 1983 р. виявив рештки галерей Успенського собору на території Єлецького монастиря, а в 1984 р. в урочищі Святе дослідив п'ять печей для випалювання плінфи кінця ХІІ ст. У 1994 р. у районі проспекту Миру та вул. Коцюбинського він виявив садибу чернігівського купця ХІІ ст.

Водночас протягом 1982–1986 рр. О. Шекун досліджував кургани та поселення кінця II – початку I тис. до н. е. біля сіл Деснянка та Шумлай. Проведені в 1993–2003 рр. розкопки поселення III–V ст. поблизу с. Олександрівка, яке нині увійшло до складу Чернігова, дозволили уперше з'ясувати планування поселень київської культури.

Значним був внесок О. Шекуна у підготовку археологічної частини «Зводу пам'яток історії та культури» по Чернігівській області. Він, зокрема, зафіксував понад 500 археологічних пам'яток і здійснив їх паспортизацію. За наслідками цих досліджень були підготовлені проекти охоронних зон Сосниці, Мени, Любеча, Листвена та інших стародавніх населених пунктів регіону. Водночас за безпосередньою участю О. Шекуна тривало опрацювання та впорядкування археологічних матеріалів у фондах Чернігівського історичного, Менського та Сосницького історико-краєзнавчих музеїв, унаслідок чого до наукового обігу було запроваджено численні артефакти.

Автор близько 100 наукових публікацій, серед яких декілька монографій, О. Шекун брав активну участь у наукових конференціях та семінарах (два з них – «Слов'яно-руські старожитності Північного Лівобережжя» та «Другі Самоквасівські читання» були присвячені його 60- та 80-річчям). Характерна риса О. Шекуна – доброзичливе ставлення до початківців, які з плином часу з повагою називали його «дядею Сашею». Чимало чернігівських археологів – В. Коваленко, О. Веремейчик, Ю. Ситий, Л. Сита, Г. Жаров, С. Л. Лаєвський та інші вважають О. Шекуна своїм учителем. Визнанням археологічної та пам'яткоохоронної діяльності О. Шекуна можна вважати надання йому Новобілоуською об'єднаною територіальною громадою Чернігівського району звання «Почесний громадянин Новобілоуської громади».

Із його відходом у вічність відійшла й ціла генерація представників чернігівської археології другої половини XX ст.

О. Б. Коваленко, Л. В. Яснівська, С. Л. Лаєвський

